

22-dik Szám.

Nemzeti Társalkodó

Junius' 1-ső napján 1833.

K ö n y v v i ' s g á l a t .

Klio. Históriai 'seb-könyv, kiadta Szilágyi Ferencz Professor. I. esztendő Kolo'sváron 1832. 8-ad rét.

Lengyelország köre metszett
abroszával.

Recensens nem Historicus, és Klio templa-
ploma emelésében nem hogy pallér, mint egy
Tacitus, vagy Gibbon, de még falrakó le-
gény, mint egy Millot, vagy Májláth, sőt
tégla vagy porondhordó napszámos, mint a'
francia memoire írók, 's a' német és ma-
gyar ok-levél gyűjtők, sem volt soha. Még
többet is megvall: ügyetlensége annyira megy,
hogy még azt sem tudja, X-dik Károly (ki
most jó volna, ha generalis Bourbon cím-
zetet viselhetne, vagy ha a' Hradschinon,
mint Dyonysius Corinthusban, iskolát nyit-
va Machiavelli praelectioakat tartana, mimó-
don — nem kell uralkodni) ősszel vagy ta-
vaszszal tartotta é Rheimsben felkenettetése
fényes, de rosz Omenü czeremoniáját, a'
bigottság utolsó országos néző játékát Fran-

cziaországban. Nem tudja továbbá IV. Henrik Császár Januariusban, vagy Februariusban állott é mezitláb a' Mathilde grófné ablaka alatt, és ha hirtelen megszoríttatnék, hogy a' kenyér-mezei diadalom — vagy Buda visszavétele esztendejét mondja-meg, Petrovits derék időszaki táblájira szorulna, hogy segítsék-ki a' bajból. Végre ha a' Híradóban néha-néha a' Po'soni újság nevét nem látná, már azt is elfelejtette volna, van é actu Diæta Magyarországon.

Mindezek keyéssé qualificálják Recensent, históriai munka bírálására, 's ezért szükségesnek látja a' vakmerőséget, mellyel vádoltathatnék, két mentő okkal szépíteni.

Elsőben, mivel öntudatja nem engedi megtagadnia, hogy a' históriában dilettans, hogy az emberiség történeteiben egyegy nagy idea fejlődését, virágzását, hanyatlását szemmel tartani, a' jelent a' múlt eseteinek tükrében felelni, a' múltat és annak következményeit a' jövőre alkalmaztatni egyik legkedvesb foglalatossága, — mivel továbbá a' história letzkéjinek köszönheti annak tudását, hogy a' *papi* és *katonai*, a' *philosophiai* és *vagyoni* despotismus egyaránt türhetetlen, hogy a' szabadság éretlen kornak kezében veszedelmes és öngyilkoló fegyver, de éppen ezekért kétszeresen vétkesek azok, kik a' gyengéd plántára a' babona és tudatlanság setét edényét borítva, azt az éltető levegő és világosság jótékony befolyásától megfosztják és senyvedtetik, vagy mintegy önnönös ker-

tész spaller gyümölcsfajt metszések által csonkítva, 's kötések által szorongatva csak annyira engedik nőni, hogy gyümölcsseit fáradtság nélkül szedhessék: — mindezeknél fogva hízelkedik magának Rec. elmondhatni valami gyenge és alig hallható viszhangját a' correggio Anch' io sono pittore-jának.

Másodszor — A' hasznos esméretek, a' valódi tudományok és a' gyönyörködtető művek öszvehatásából származó műveltség, nem édes anyai földből a' magyarok napja élesztő ereje által fejtett hazai plánta lévén, 's a' fájdalom! még idomzatban kevesek által esmért szükség, nagyobbára idegen földről hozatott árukkal potoltatik, a' miért annál nagyobb gonddal kell lenni, hogy az akár külföldön, akár (bár ritkán) saját kertekben termett portéka oly válogatással rakassék ki piatainkra, hogy minden mustra, kedvet lobbantani, az igen is gyenge receptivitást gerjeszteni, a' műveltség szükségét, 's az ebből folyó éldelléseket mind szélesebb körben esmértetni képes legyen. Magyar könyviségletnek tehát mindég két egyenlőleg fontos kérdésre kell megfelelni: a) *Jó é a' könyv magában?* és b) *Czélarányos é a' nagyobb olvasó közönség elfogadhatóságát tekintve?* Ezen utolsóra nézve pedig minden individuumnak, kinek nem csak saját művelése, hanem ennek másokra is (nállánál talán alsóbb fokon állókra) lehető ki és visszahasugároz-

talása, és így a' közmíveltség előmozdítása szivén fekszik, véleményét kimondani jusa van.

Mivel a' felvett munka több egymással semmi kapcsolatban nem álló cikkelyekből, vagy töredékekből áll, ezekről rendre, és külön-külön fogjuk megtenni észrevételinket.

I. *Európa közönséges történetei általnézése az 1814-beli párisi békességtől, és bécsi congressustól fogva, az 1850-beli júliusi revolutióig.* Ezen cikkelyt az újsághoz toldalekul ígért, de a' mint a' szerző magát előre tett hirdetésében kinyilatkoztatta, „különben is eléggé esmeretes“ 1831-dik eszten-dő históriája helyett adja nekünk cserében. Kár vala az érintett ürügy alatt ettől is megfosztani az olvasó közönséget, érdeklő lett volna szemlélni, miként tükröz ugyanazon egy tárgyat két azt felfogni tudó lélek. De, mivel amarra nézve szükségünk telyesen és kielégítőleg, sőt mesteri kéz által kipotoltatott, fordítsuk figyelmünket a' jelen átnézésre.

Egy bőv históriárok már elég érdeme, ha a' felvett időszak viselt dolgait jó és felfogható rendben, lehető telyességgel, 's illő környülményességgel, félelem és kedvezés nélkül eléadja, ha szinte azoknak *pragmatica* vagy *ethica* alkalmaztatását az olvasó eszére bizza is; egy rövidre vont átnézésnek ellenben egésze más nemü; — csakugyan véleményem szerént két osztályra vihető elsőségei lehetnek. Elsőben, ha, mint tanító könyv, a' kitetszőbb és epochai eseteket úgy kiválogatja, 's könnyen megragadó sorba fúzi, hogy

a' históriát tanuló azokat emlékezetébe nyomva, más hallott vagy olvasott eseteket, 's bővebb környületeket természetesen alájok és melléjek rendelhessen. Vagy másodszor ha, mint história philosophiája, egy bizonyos időszak szellemének megfelelő vezér idea szerint kapcsolja öszve és rendeli-el, erőszak nélkül, a' csak ezen szempontból nevezetéseknek, vagy kisebb fontosságúaknak tartható történeteket, 's kimutatja azon uralkodó ideának általok, 's velek esett kifejlését.

Mert az esetek fontossága annyira aránylati (relativ), hogy itt egy nagy Mogol szú ette thronjának a' mindent elnyelő méjségbe zuhanása, nem húz az egészre nézve nagyobb következtést maga után, mintegy veréb le-esése a' ház fedélről; midőn tova egy a' Toulon sánczairól repített golyó, mely egy későbbre világot rázadó ártelléria tiszt fejét elfütyörli vala, az azolta eltölt 40 évi időszaknak kétségen kívül egészen más szint és ábrázatot adott volna.

Ezen második osztálybeli elsőség az, melyet ohajtottunk feltalálni a' hist. 'sebkönyv első cikkelyében; de ezen kívánságunk a' Szerző által nem töltetett-bé, és az egész szakaszban hijában lesünk egy vezérgondolatot, mely a' nem igen tág rámába foglalt, elszort képeket egybe csoportoztatva, mint kielégítő egészet állitná lelkünk elébe. Így a' mint van sokkal helyesebb lett volna ezt a' czímet adni: „Az 1814 — 15-kigi congressus Históriaja, némely azt kö-

vető történetek rhapsodiai előadásával 1830-ig, " mely szavakban a' felvett czikkely esmertetése ki van merítve.

Ha a' Napoleon (kinek erkölcsi, 's historiai physiognomiája rajzát több erőtlen kéz elkontárkodta, mint bajoson utánozható ábrázatvonásait crayon és etset) ha mondom ezen egyedül álló ember igazán „elégge esmeretes“ pályájának recapitulatioja helyett, a' népeknek a' nevedő világosodás és Ámérika, 's Franciaország elől menő példáji által ébresztett és táplált reményei, méltó vagy méltatlan kívánságai *) és szükségei kifejtésén és világos előadásán alapítsa munkáját a' Szerző, ezzel a' semmi méz által egybe nem foglalt matériáléknak egyszersmind egy természetes kapcsott adott, és az olvasónak is egy meghatározott állás pontot mutatott volna. Annál könnyebb lesz vala pedig az igaz történet (nem chronica) írás ily nemű törvényeit bétölténi, minél igazabb az, hogy kevés időszaka a' históriának, mely tisztában meghatározott és világosabban meghatározható characterrel bírna, mint az 1830-dik évet megelőző tizenöt esztendő, vagy is a' liberalismus és antiliberalismus tusakodásának második felvonása; **) osztán a' Szer-

*) Ezeknek kecségetése 's telyesedéseknek gyakran öncsalással járó áhitozása volt egyik nagy oka Napoleon ellenkedésének és bukásának.

**) A' Nagy Dráma első felvonása a' francia revolutio 25 éve, prologusa az Észak-amerikai szabadsági háború.

ző is ezen vezér csillagot, a' mint munkája 73-dik lapján ezen szavaiból: „sokat jelentő méj értelmű igazság az, a' mit — végre ő (Napoleon) maga is megesmért, hogy a' liberalis ideák buktatták-meg“ gyanithatni, sejteni és némüleg ki is mondani látszik; de mint Theseus az Ariadne fonalát kezén tartani elmúlatja.

II. *Lengyelország háromszori felosztása, végromlása.* Megesmerkedve valamenyire az első cikkelyben a' Szerző ereji mennyiségével, több kedvezéssel, 's kevésbbé feszített kívánságokkal lépünk a' II-diknak vizsgálására. Ugyan is egy nagy Catastrophának vagy legalább ötödik actusnak megértethetésére az azt megelőző, érdeklő, de szövevényes drámát, kevés, lelkes és erős vonásokkal, úgy felfogásunk elébe villámoltatni, hogy az utolsó jelenéseket alkotó nagy csapások eléadása, -ha nem is erkölcsi, bár esthetikai kielégítést adjon, ez oly genialis repüléssel elérhető magasság, melyre a' Szerző úr nem tagadható talentoma mellett is csak sok lucubratio, dolgozásainak gondos és szakadatlan ráspolyozása, 's a' jó célból tett emlékeztetéseknek hálás elfogadása, 's önhasznára fordítása után juthat-el. Csak ugyan a' II-dik cikkely kezdete szinte meglepőleg hatotta-meg a' Recensenst, és már várta a' két, u. m. Orosz és Lengyel Nemzet helyzeti és characteri különbségéből megfejtve látni századokon keresztül egybeütköző viszonyaikat; de csak hamar elmúlt csalódása: mert a' sokat

igérő alapot keresett antithesisek, a' fényes antithesiseket száraz nevek és számok csoportjai válták-fel, és az egész (mint egy patk, mely hol egy lejtőn lefutva tzerne formára vékonyul, hol egy lapájon elterülve tótskákat formál, hol tisztán, hol zavaroson foly) részei egybe illő szép idomzatjával nem gyönyörködtet. Egyes ellenvetéseimnek ezen cikkelyben is, valamint az elébbeniben, lapjaim czélarányos megszorítása helyet nem igen enged; mindazáltal annak megbizonyítására, hogy a' lengyel királyi republica, mely bujálkodó szabadságával a' szolgálkú XVIII-dik századot, aristocratiai szellemével 's alkottatásával pedig democratias hírben (Isten tudja mi jussal) forgó időnket idegenité — igen vastagon rakott és kiáltó színekkel van festve, ide tezem egy nagy becsü írónak a' dolgot más ellenkező oldalról is mutató szavait: *Und so ward der Pole frei, reich, nichtsthuend; daher phantastisch, ritterlich*

— — — — —
 — — — — —
 's a' t. azok számára kiktől ezen vizsgálomat olvastatni kívánom, fordításokat nem tartom szükségesnek, minthogy eredeti nyelven olvashatják: Spazier Geschichte des Aufstandes des polnischen Volkes. I. B. p 18 — 20.

Még, egy órránál tovább látó historicusához méltatlan, 's csak valami rosszul értett patriotismus hevével és hirtelenkedésével menthető állítását a' Szerzőnek nem hagyhatja Rec. szó nélkül.

A' 137-dik lapon ezek állanak: „ez (Nagy Lajos) 1355-ben költ oklevelében a' nemzetnek, vagy inkább nemességnek bizonyos szabadságokat és jusokat engedett, melyekben azt menté tevé az adófizetéstől, 's az országon kívül maga költségén katonáskodástól. Ez volt az alapja a' hiressé lett lengyel szabadságnak 'sat.“ Látjuk némely lapjain a' históriának hogy sok nagy uralkodók, vagy ministerek, hatalmas kézzel formált, országokat hirtelen a' homályból kiemelő, virágoztató, talán néha boldogító intézetei éppen oly hirtelen semmivé lettek, mihelyt a' kéz, mely egyedül volt teremtőjök és fentartójok, megszűnt munkálhatni, mivel azok nem a' nemzet szükségében, characterében, 's általjában készütségében gyökeresek. *) Ennek érett megfontolása után, hogy egy népnek oly szabadság szellemét, mely fél évezer alatt minden nemü inségek, veszedelmek, ellenséges esetek, 's szomszédok között, semmi nyomás által, sem rugóságából, sem energiájából nem vesztett; sőt a' nemzetnek, idő, 's némely talán igen elhirtelenkedett okfők szerint várható vénültével mindég ifjabb, tüzesebb világbámulta tettekben mutatá-ki magát, hogy egy ily sajátágot mondom, Nagy Lajos királyunk által adott darab kutya-bőr bűbájos ereje alko-

*) Példákat a' szerző históriai factumokkal gazdag emlékező tárában eleget fog találni, a' nagyobb közönségre nézve csak az esmertebb Nagy Károlyt, és Portugallia ministerét Pombalt emlitem.

tott volna — *credat Judaeus Apella*; inkább hinném, hogy a' nap az Algonkin-kaczika pipája útmutatása után végzi-el minden napi pályáját keletről nyugotra. — Egyébb aránt is a' legtöbb efféle szabadság leveleket gyengébb uralkodoktól és szorult állapotjokban szoktak erős és jusaikat ébren védő's szaporító vasalussaik kicsikorni; de hogy egy hatalmas és nagy király gyenge alattvalójából teremtsen magának, vagy maradékinak előbb hátrább nyakára ülendő ellenfélt, arra e' volna első példa, quod esset demonstrandum; itt is hihetőleg csak annyiból állott a' nevezett Uralkodó' érdeme, hogy a' már meglévő dolognak nevet adott, mint midőn Junó a' csecsemő Herculest kigyójjal meg nem fojtathatván kebléhez szoritotta. Ezen jegyzésemet az önérzés és magában bizás serkentésére tevém, hogy minden, ki hazájáért és az emberiségért forrón érez ne várjon másoktól, ne engedje magát hatás-köre szűk vagy csekély volta által elrettentetni, hanem vessen-el bizvást 10 magot, 's ha e' közzül egy, jó földbe esvén, méjen gyökeredző's valaha sokakat boldogító növényé válik, higye magát feljebbi 's érdemesbb valónak azon gazdagnál, ki 100 köblönként veti magvát háládatlan 's terméketlen földbe, mely csak addig jutalmazza fáradságát, míg a' mesterséges trágya' hamarmúló ereje tart. Egy jövőendő igasság' szerető Historia remélhetőleg nem fog kevesebb lapokat szálni egy háláttalan korosaitól nyomoruságban senyved-

ni hagyott Lancasternek, mint egy Pombalnak vagy Colbertnek.

Utoljára még hibáztatnom kell, hogy a' Lengyelország felosztatásait világosítandó föld abrosz maga is világosító magyarázat nélkül szűkölködik, melyet még a' Klio' ezutáni kötetjeivel is köszönettel vennénk.

Ezen cikkelyről bővebben ki ereszkedve, mint szándéka vala, a' következő:

III-dikről, melynek címje „*Német Alföld, vagy Hollandia és Belgiom főbb viszontagságai*”, és a' melynek sok szép 's közönségesen kevésbé esmeretes környületekkel, érdeklő vonásokkal teli némely részei dicséretet érdemelnek, csak azt jegyzi-meg Rec. hogy, a' már megszokott előadásbeli egyenetlenségen kívül, a' nem egészen illő Mottóban tett ígéret szerént, a' Belga vagy déli nemzetnek az északitól a' vallási és polgári világosodottságban 's függetlensége védelésében való elmaradása climai és topographiai, historiai és psychologiai alapokból megfejtve nincsen, és hogy a' Németalföldet alkotó provinciák egybeszerkeződése is minden név és számbéli bővölködés mellett hijános, és nem elég tiszta móddal van eléadva.

De sohol sem tetszik ki úgy, mennyire alkalmatlan legyen a' szerző, a' Chronica' száraz skeletjét alakot gömbölyítő hussal tölteni, és azt egy lelkes, tanuságos idea' belé lehellésével eleveníteni, mint ott, a' hol minden segéllő elődolgozásoktól meg vala fosztatva; a'.

IV-dik, *Erdélynek Magyarországtól elszakasztatását* tárgyazó töredékben. Itt egy tövisses, bokros, szövevényes vidéken kell keresztül hatolnunk, a' nélkül, hogy egy kies enyhelyet találnánk fáradságunk pihentetésére, egy illatozó virágot gyönyörködtetésünkre, vagy egy magass tetőt a' környék ellátására. Hogy a' végin álló political declamatio, mely az értetlent fel nem világosítja, a' habozónak kétségeit el nem oszlatja, az ősihez vakul vagy megátalkodva ragaszkodónak előítéleteit meg nem győzi: valódibb tulajdonok hijánját ki nem pótolhatja, megbizonyítani nem szükség.

A' két utolsó esmertetés, az *Ánglus és Francia képviseleti országjáról*, és a' *Saint Simonismusról*, azoknak, kiknek az újságok vagy egyéb ilyenek értésére, reá szükségek van, a' felvett tárgyak külboritékjáról elégséges megfogást és leirást ad.

Bézárolag az egész munka írásmódját általjában illetve, némely hibákat mutat-ki Rec. Ezeknek a' lehetőségig való kikerülése, és a' fennebb kijelelt igenleges érdem megszerzése által a' Prof. úr' dolgozásai philosophiai és aesthetikai becsét szembetűnőleg neveléndi, 's magát hová tovább méltóvá teéndi arra, hogy, ha nem is mind a' kilencz Musának, mint a' historia atya, legalább az egy Klionak (nem csak boritékja alatt, hanem igaz Cancelláriáján költ) könyvével megajándékoztassék. Erre nézve

(végzete következik).

R é g i s é g e k.

(végzet)

Harmad nap reggel 30 Junii prédikáltott Váradí István „ „ „ Kereszturi Pap ex Hebr. 13. 14. *Nincsen itt maradandó városunk*, ki után folyó deák oratioval Lippai János Tállyai nemes ifiu, ismét prédikáltott Putnoki János Debretzeni fő pap. ex Psal. 50. *Híj segítségül*, ki igen hathatosan mind a' fejedelemtől, mind az egész halotti pompától elbutsuztatta, és a' testet is megáldotta, osztán Gelei István folyó deák oratioval szépen, és hosszszason perorált. Osztán Kovásotzi Istvánnak Tanács úrnak, és Cancellariusnak, ki ekkor Sopronba küldetett volt követnek, a' magyarországi országgyűlesre, Ferdinándus Imperator, és Bethlen Gábor Fejedelem között való békesség tractálására, a' királyság és a' korona felől a' Fejedelemnek küldött levele, olvastatott-el, mely igen szép deák stilussal irt volt, melyben a' Fejedelem aszszony sok szép qualitásit, országait szép móddal való igazgatásit, mind Istenhez igaz, és „ „ „ más könyörgéseivel nyert sok hasznokat, mind nagy elméjét, mind nagy buzgóságát, mind mindenféle rendekhez való egyenes maga alkalmaztatását, és ezáltal sok ellenkező uraknak, balulvaló ítéleteket, tanácscsokat akarattyokat, mint csendesítette-meg, hol sok ajándékokkal, hol sok szép igéretekkel, hol sok féle tisztségek

adással, írja le bőven, mely bölcs elméje által Isten akarattjából, csendesítették, és elégítették-meg, hogy a' Fejedelem bátrabban hasznosabban nyugodgyék, és elkezdett szent munkájában, hadakozásában mint eddig boldogul elő mehessen, megnyugodgyék és magát sok akadályokkal ne bágyaszsa, sőt nagyobb nagyobb dolgokra jó móddal készítse, mint illik oly vitéz Fejedelemhez. Levele végén pedig szép deák versekkel, 12 rendbeli Epigrammákat irt, a' test felibe, nagy bölcs elméjét azzal is megmutatván. — Az után Erdélyi Háportoni Fosztó Pál udvari nemes ifiu, szép deák versekkel peroralt, szép Epitaphiumat is hozzá adván. — Ezek után Apicius szép deák versekkel perorált. — Carták pedig vóltak nyomtatva a' Sáros Pataki híres Collegium Professoraitól Falitzki Jánostól, és Muraközi Mártontól, úgy nagy tudományu ifiaitól és Seniorától Komjáti Mojsestől igen jelessek. Dobrai Jánostól, Göntzi Jánostól, Bernáth Miklóstól, Károlyi Istvántól, Miskoltzi Istvántól, Tárjáni Gergelytől, Dioszegi Alberttől, Göntzi Mihálytól, Szikszai Istvántól, Abonyi Jánostól, Liskai Páltól, Kereszturi Ferentztől, Zemplini Györgytől, Miskóltzi Pétertől, Pannicaeus Tamástól, Dioszegi Istvántól, Bálsi Jánostól, Aji Mihálytól, Makkasi Demeter-től, Batosi Györgytől Monachi Jánostól és Cserei Mihálytól, sok különbéle poeticaí mesterséggel csinálva, hogy méltán kinyomtatassék. — Ketsvai János pedig az Erdélyi

Refor. Püspök szép mesterséggel kezdő és végző nagy betűkkel verseit így terminálta:

Susanna Caelicola, vivat hic memoria.

Igen szép drága deák versekkel, az esztendő számot, és az esztendő szerént való nap számokat jelentő betűkkel.

Alvintzi Péter pedig a' Kassai fő pap, mikor a' börtbe akarták a' testet tenni, a' Genelogia előszámlálásával, 580 esztendőkre vitte fel a' genelogiáját a' testnek, melyben elé számláltatik Gróf Simon Mitzbán, kinek felesége magtalan lévén, egy 3 gyermekü koldus aszszonyt megcsúfol, pironogat, hogy egy hassal hármat nem szülhetett „ „ „ „ melyért a' Gróf ura is megpirongatta, és a' koldus aszszony is sirva üressen ment ki udvarából, esztendőre azon Gróf aszszonynak egy hassal hét Fiu gyermeki születtek, kik hét úri nemzetségeknek törsokei lettek, mindhетен: Botskai, Csapi, Szörtei, Soos, Ráskai, Eszéni, Kövesdi, familiák. Botskai István ezek közül Erdélyi Fejedelem lett. Annjáról való Genelogiáját is vitte fel a' Lengyel Királyra, Bátori Istvánra és annak Eleire.

Igy tették osztán a' koporsót a' testtel együtt a' börtbe, nagy hosszas trombita hangaság alatt.

Igy mentenek el osztán mind Magyarországi uri fő rend, papi, professori, deáki státusok házokhoz. Mind erdélyi uri fő rend papi, professori, deáki seregek, nagy és sok

féle fejedelmi ajándékokkal és ígéretekkel jól megrakodva.

Excerptae per Samuelem Fodor de Eger ex vivis Originalibus m.pr.

Egy régi kéziratok gyűjteményéből
közli László Elek.

Megjegyzés: Kétségkívül a' régi irás homályossága miatt történt az hogy a' T. béküldő úr Kesserüi D. János Püspök nevét Ketsvainak olvasta és írta.

Gyenge Kormányok.

Az ország elrendezett óraművét szokott járásában tartani, 's pontosan felhúzogatni, kötelessége minden közepszerű kormánynak. A' *despotismus* (önkény) tetszése szerént húzogatja annak mutatóját elé 's hátra, vélvén a' napnak is utánna kell járását változtatni. *Gyenge kormányok* az órát még felhúzni is restellik, nekik mindegy akar hogy járjon, soha sem tudják hány óra. Legnagyobb szerencsétlenség, melyet ez utolsók okoznak, nem az: hogy magokat megutáltatják, vagy a' népet azon könnyelmű lépésre szoktatják, hogy a' tekintet ellen szegüljön, vagy a' törvényt kijátszodja. Nem, ők már előre elgyengítik a' jobb maradéknak is erejét, a' kik azután vagy legnemesebb plánjaink reményével felhagyni; vagy önkényhez folyamodni kéntelenek. Akkor divatba jönnek, mint egykor Franciaországban „*az öszveesküldözések* melyek semmit érnek, mert sem a' rosszat elhárítani, sem a' jót elé állítani nem alkalmasok; — mentsen Isten minden országot ezen divattól!